

Вопросы
специальной секции
Верина
Тимуровна

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

2017

Атайын чыгарылыш
Специальный выпуск

Ош мамлекеттик университетинин ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК
Ошского

государственного университета

*Ыйман, адеп жана маданият жылына арналган
Этнопедагогика - заманбап социумдагы
этномаданий доолоттордү
сактоонун фактору катары*

Атайын чыгарылыш (8), 2017

ISSN 1694-7452

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА
ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

**ОШ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ
ИЛИМИЙ ЖУРНАЛЫ**

Берилген *Берилген* *А. Петров*
**Ыйманга деп жана маданият жылына арналган
Этнопедагогика – заманбап социумдагы этномаданий
дөөлөттөрдү сактоонун фактору катары**

Атайын чыгарылыш (8), 2017

**Илимий журнал Кыргыз мамлекеттик китеп палатасынан
2000-жылдын 28-декабрынан каттоодон өткөн.**

Жыйнакка кирген материалдар автордук редакцияда жарыяланды.
Макаланын мазмуну жана шексиздиги үчүн жоопкерчилик авторлорго жүктөлөт.
Редакциянын пикири макалалардын авторунун пикири менен дал келбеши мүмкүн.

Жыйнактын электрондук версиясын www.oshsu.kg сайттары аркылуу эркин
кирип көрүүгө болот.

**ОшМУнун редакциялык-басма кеңешинин чечими
менен басууга сунушталды**

***Берилген материалдардын сапаттуулук деңгээлине, илимий
мазмунуна, жаңылыгына, автор, сунуштаган кафедра жана рецензиялаган
окумуштуу жооптуу**

50.	Сапарали к. Б., Осмонова С. К. Өлкөбүздөгү адеп-ахлак маселелери	202
51.	Тажибасева У. К. Сооронбай Жусуевдин «Курманжан датка» романындагы педагогикалык билимдерди окуп үйрөнүү	204
52.	Үсөн уулу Жыргалбек Футбол сабагында кыймыл оюндарды найдалануу аркылуу студент-практиканттын кесиптик даярдыгын калыптандыруу	207
53.	Шарипова Э.К., Кедейбаева Ж.А. Улуттук коопсуздук: манызы жана өзгөчөлүктөрү	211
54.	Ысмайылов М.З. Жалпы билим берүүчү мектептерде көркөм сүрөт сабагынын мазмунун аныктоодогу маселелер	214
55.	Эрмекова А.А. Окуучуларды тарбиялоо процессиндеги кыргыз элдик педагогикалык каражаттарынын мүнөзү	217
56.	Юсупов О., Юсупова Р. Дүйнө тарыхындагы этнопедагогика жана этнокосмологиянын рационалдык беңгээлде чыгармалары	220
57.	Юсупова Р., Осмонов Т. Кыргыз элинин медицина тарыхындагы билимдер	223
	ТОРКОНУС ЕКИНИ Алимбеков кыргыз этнопедагогикасынын төрүнүктүү изилдөөчүсү катары	226
58.	Айтышова Ж.Т. Этнопедагогикадагы тарбиялоонун негизги маселелери	226
59.	Акаев А.А. Позитивные и негативные последствия трудовой миграции	229
60.	Бантова Ф.Т. А. Алимбековдун эмгектеринде «манаптын» педагогикасынын изилдениши	233
61.	Бердибаева Ж. Кыргыз элдик поэтика чыгармаларынын тарбиялык мүмкүнчүлүктөрү	237
62.	Бубаева З. Учурдагы билим берүүнүн этнопедагогикалык негиздери	240
63.	Жабышева А.А. Байыркынын мурасы-тарбиянын муурасы	243
64.	Илаев Б.Д. А. Алимбеков жана түрк дүйнөсүнүн алкагындагы этнопедагогикалык изилдөөлөр	246
65.	Кадыралиева К. Кыргыз классикасындагы этнопедагогикалык баалуулуктар	251
66.	Курбанбаев К.А., Жумагулов М.Ж. Символдун өзгөчөлүктөрүнө философиялык анализ	256
67.	Мамбетакунов Э. Этнопедагог А. Алимбековдун педагогикалык терминдер боюнча изденүүлөрү	261
68.	Муратбаев Б.Б. Коомдогу жарандык тарбия жана жарандуулуктун орду	266
69.	Рүштү ИЕШИЛ Болочок мугалимдердин "жарандашуу" жана "коммерциялык эмес уюмдар" боюнча түшүнүктөрү ортосундагы байланыштардын изилдениши	270
70.	Танрова К.А. Мектептин адабият окуу китептериндеги фольклордук чыгармалардын мекенчилдикке тарбиялоо мүмкүнчүлүктөрү	280
71.	Төлөгөнова Г. М. Балдардын инсан катары калыптануу процесси эл акындарынын чыгармачылыгында	286
72.	Шадиев Н.С. А. Алимбеков мугалимдерди этнопедагогикалык жактан даярдоо концепциясынын негиздөөчүсү катары	288
73.	Явуз Эрджан Гюль Макал макаптар – маданий баалуулук катары	293

Бирок, буга карабастан азыркыдай медицина тармагы жок болгон учурда адамдар элдик табыгтардын көрсөткөн кызматынан пайдаланышкан. Элдик мекенденген хирургиялык ыкмалар жана каражаттар өтө жөнөкөй болуп көрүнгөн алар бүгүнкү медицина кызматкерлеринин: өзгөчө фармакологдордун, травматолог жана хирургдардын жогорку баасына ээ болот, ошондой эле, алардын мааниси б

Адабияттар:

1. Айтмамбетов Д. Культура киргизского народа во второй половине XIX XX века. Из-во «Илим». — Фрунзе. 1967. — С. 212-216.
2. Касиев Н.К. Народная медицина древних кыргызов //
3. Кузьмин М.К. История медицины. Из-во «Медицина». — Москва. 1978. — С. 1-10.
4. Манас. Энциклопедия. — Бишкек: Кыргыз энциклопедиясынын Башкы редакциясы. 1995. — Т.2.
5. Проблемы и вызовы фундаментальной и клинической медицины в 21 веке. Научных статей посвященный 70-летию Победы в Великой Отечественной войне. КРСУ, Выпуск 1. — Бишкек, 2015. — С. 468-469.

Акматалиев Амантур Айдырбеков Кыргыз энциклопедиясынын көркөм сүрөттүү катары

УДК: 37.013.78

Айтышова Ж.Т.
Айтышова Ж.Т.
Aityshova J.T.

ЭТНОПЕДАГОГИКАДАГЫ ТАРБИЯЛООНУН НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ ВОСПИТАНИЯ В ЭТНОПЕДАГОГИКЕ THE MAIN PROBLEMS TEACHING ETNOPEDAGOGICS

Аннотация: Башка калктардай эле кыргыздар да тарбия жараянын баарынан айрыкча, Орто кылымдардагы Чыгыш элдеринин тажрыйбасы эч кандай баа жеткендики баяндаган. Ошондой эле ата-бабаларыбыздын баа жеткис өнөрүн пайдаланып, жаш муундарды заман талабына ылайык тарбия берүүнү камтыган.

Аннотация: Как восточные и народы средневековья, кыргызы, отмечая воспитание является неосягаемым богатством. Так же используя бесценное богатство и оеов, воспитывали молодое поколение по требованиям современности.

Annotation: In this article discussed the middle ages Kyrgyz nations, they man education was unattainable riches Also mentioned priceless riches of fathers and grandfather educated the young generation by the requirement of modernity

Түйүнүү сөздөр: Энциклопедиячылар, догма, идеология, баалаттануу, пакизаттык, инсан, айкөл, баба, догмолор, мурас, инуру рух, этностануу, этнография, фольклор.

Ключевые слова: личность, энциклопедист, догма, врожденный, чистота, о богатство, дух, этнография, фольклор.

Keywords: personality, encyclopedia, dogma, innate, cleanness, kindness, riches ethnography, folk-lore.

Баардык башка калктар сыяктуу эле кыргыздар да тарбия жараяны баарынан айрыкча, орто кылымдардагы чыгыш элдеринин үлгүлүү тажрыйбасы эч кандай жеткис кенч экендигин баяндаган VIII-XII кылымдардагы Жакынкы жана Чыгыштын, Орто Азиянын окумуштуу энциклопедиячыларынын эмгектери бит бабалардан калган мурас экендигин баамдап келебиз. Ал эмгектердин педагогикалык идеялар жүрө-жүрө акырындык менен таалим-тарбия берүүнүн тажрыйбасы менен сипип, элдик педагогиканын соолбоо булагына айланып

Сырткы тарбия жараянын уюштурууда элдин ошол үлгүлүү тажрыйбасын терең изилдеп сүрөтүп, бүгүнкү таалим-тарбиябызды ошого негиздебей туруп элдин маланий денгээлин көтөрүү мүмкүн эмес экендигин өз турмушубузда көрүп жатпайлыбы. Ата-балаларыбыздын калган ушундай баа жеткис дөөлөттү жээрип, ушундай ыйык мурасты терең изилдебей, элибизди алардан бейларек калтырганыбыз чон күнөө экенин байкап эле жатабыз. Баарыбызга белгилүү Орто Азия элдеринин бүт турмуш-тиричилигин жөнгө салуучу идеология «Ислам» дини болуп калган.

Бул идеологиянын таасири коомдук жана мамлекеттик турмушта да, үй-бүлөнүн, жекелик маселеле да элдердин адамдардын карым-катнашында да балдарды тарбиялоодо өтө чон күчтүү болгон.

Энциклопедиягы окумуштуулар Беруни Абдурайхон Мухаммед (973-1050) Ибн Сина латындаштырылган аты Авиценна (980-1037) Фараби (870-950) Омар Хайям (1048-1131) Махмуд Кашкари, Жусуп Баласагын булар тарбия жөнүндөгү илимди өркүндөтүп жана тим болбостон, математиканы, философиянын түрдүү проблемаларын, коомдук жана жеке адамдардын өнүгүү мыйзам-ченемдүүлүктөрүн терең изилдешкендигин айрым жерлеринде чечкиндүү сөзгө курушкан. Ошондой эле бирге алар тарбия-таалим маселелерин чечүүдө диндин оң таасирин да белгилеп көрсөтүү менен өздөрүнүн педагогикалык ой толгоолорун элдик тажрыйба менен тастыктоого далалаттанышкан. Булар кылымдын чыгаан окумуштуулары, ошол учурдагы элдин башка педагогикалык жактан элдин тажрыйбасынан алып, аны жакшыраак өнүктүрүп, кайра эле өнүктүрүлүшкөн жана куранды диний чындыкты билдирүүчү кылып, курандын саптарын кыйшайтуусуз аткарууну сунушташкан [1].

Ибн Сина балдарга деле тарбиясын берүү маселесин изилдөөгө арнаган. Аль-Фараби тарбия жөнүндө мааниси өтө күчтүү оригиналдуу көп ойлорду айткан. Адамдарды диний жактан тарбиялоодогу илимдин маанисин жогору балаган. Анын ою боюнча билим адамдын жүрүш-турушун кооздойт, дарактан өсүп чыккан бугактар мөмө байлагандай эле жимге умтулган адамдын адеп-ахлагы тазарат. Билим алууга дилгир адамдарды таппай, андайлар жаш, жупуну, деми таза, адептүү тарбия берген, туруктуу, эч кимди албаган, жамандыкка барбаган, илимпоздорго сый урмат менен мамиле кылган инсан болууга тийиш деген. Баарыбызга белгилүү инсандар кандай эле жаман да жакшысы да аса берилбейт, ал сапаттар адегенде үй-бүлөнүн ата-энесин, чоң ата, чон энеси, ага, энеси андан кийин улам кенейген чөйрөнүн таасири менен калыптанат. Кыскасы андын акылы жана дене жагынан шайкеш өстүрүү, андагы оор басырык, токтоо өздүк шыктандыруу менен бирге эгерде биз тура тарбиялоо жолун таап анда баланын жаны жагынан пакизаттыкка көнүп, жан дүйнөсү тазарып, пейли оңолуп, айкөлдүк мен алатына айланат. Ошентип баланын табияты жакшы тарапка өзгөрөт. [2]

Адам баласы жарык дүйнөгө жакшы, же жаман, ачуулу же боорукер болуп келбейт. Кыл таасир этүүчү факторлордун жыйындысы аны мындай же тигиндей кылып өнүктүрөт. Сырткы чөйрөнүн таасирин кабыл алып, аны таанып билүү менен гана элбестен, анын таасири менен бала жаман же жакшы сапатка ээ болот. Балдарды тарбиялоодо өтө кылдаттык менен мамиле жасоо керек, баланын жан дүйнөсү жоктой калуу, ага ар кандай сүрөттү оңой эле чиймелеп тартса болот деп айтышат. Ушулар үчүн эле элден чыккан даанышмандарыбыздын таалим-тарбия жөнүндөгү залкар оюнуна ширелишкен калайык калктын педагогикалык тажрыйбасына жана ой-эңсүнөн келген болуп калган элдик педагогика таасирдүү таалим-тарбиянын мдүүлүгүн укумдан тукумга кылымсыз улап отурган. Биздин күнгө чейин киргендигине акылман акын, таасын педагог бабабыз Жусуп Баласагын «Кут алчу м» дастаны эн сонун далил [3] (1998).

Дастан мындан 9 кылым мурда жаралган. Окумуштуулардын божомолуна караганда Жусуп 1018-жылы Токмоктун түштүк жагында Баласагын шаарында туулган. Андан кийин анын ысымы дүнөлүк адабияттарга Юсуп Баласагын деген наам менен келген.

Педагог бабабыз Жусуптун «Куттуу билим» дастанынын каармандары Адилет чынчылдык, акыйкаттык, айкөлдүк бир. Дөөлөт- кут ырыс кемиктин, баа парасаттын дили ак тазалыктын, каниет- сабырдуулуктун токтоолук, мансап алданбастыктын касиетин айгинелеп ачкан, өркүндөгөн инсандын мындай сапаттарынын ар бир пендеде калыптануусу коомдук турмуштун зарылдыгы баяндаган залкар педагогикалык мурас, окуган адамдын ички сезимин козгоп, таалим тарбия берүүчү шурудай сөз тизмеги. Азыркы күндө мындай караганда тууралуу жаңы бир нерсени изилдеп чыгуу, анын чыгармачылыгы туура айтылбай келген ойлорду таап айтуу да кыйындай. Ошондой болсо да эл мааниси терең чыгармалары улам мезгил өткөн сайын илимпоздорду жаңы жаңы доор талап кылган «жашыруун» көрүнүштөрү менен өзүнө тарта берер көрүнүш болуп калды.

Ч.Айтматовдун чыгармаларын эң мыкты түшүнгөндөр кыргыздар болуу себеби, анда биздин ага-бабабыздын руху бар, биздин турмуш бар, бизге жакын турмуш бар, философиясы бар, этнография, этнопсихология, этнопедагогика, этностаануу багытындагы илимдер изилдей турган объектилер, калктын жашоо ой-кутуруусу бар. Ошентип Ч.Айтматовдун чыгармаларында элдин педагогикалык болуп калышынын тарбиялоо сапаты кандай гана чагылдырылган элдик педагогика катарынын жүрүм-турумун кандайча көрүнгөндүгүн салттар жазуу тарабынан элге максатта колдонулуп жаткандыгын зарылчылыгы тарабынан Ошондой эле Айтматовтаануучулары ати да терең изилдениш кандидатык, докторантура, диссертацияларды коргоону уюштурууну жолго коюп күндүз татабы. [4]

Айтматовдун элдик таалим-тарбия берүүдө көбүр маселелерге төмөнкүдөй максаттарды коюу.

Элдик кылымдардан бери колдонуп келе жаткан тарбиялоо салттарын жергиликтүү жерлерде берүү:

Байыртан түзүлүп, эл тарабынан өчөп өлкөтөн өтүп, мезгилдердин туруштук берип келген элдик педагогиканын дагы терең изилдеп таап чыгуу:

Элдик тарбиялык ишенимдериндеги оң сапаттар жана терс сапаттар менен адамдардын ыймандык, эстетикалык түшүнүктөрүн салыштырып көрүү:

Сонку жана мындан кийинки муунду өткөн доорлордон калган тарбиялоо менен таразалап көрүп алардын оң жолго түшүшүнө салттуу түшүнүктөр, эрежелер менен таасир этүү:

Кылымдардан бери оозеки айтылып келген элдик адабиятты (фольклорду) чыгармаларында идеялык-эстетикалык максатын ишке ашыруу үчүн аракеттенүү фольклорду таалим-тарбия берүүнү бир булагы катары атайын максат менен пайдалануу:

Жыйынтыктап айтканда этнопедагогикалык багыттагы изилдөөлөр иштөө жүргүзүлүп, төмөнкүдөй элдердин таалим-тарбия салттары ар тараптуу иликтөөгө:

Демек, кыргыз элинин түшүнүгүндө тарбия көп жактуу, татаал кубулуш «тарбия» деген жалпы түшүнүк маңызын чечмелеп көрүп дээрлик бардык тилдеринде арабдардын «табия» деген сөзүнөн кирген. Жалпылап айтканда элиндеги «тарбиялоо» түшүнүгү баланы багуу, кароо анын акыл-эсин өстүрүү, соолугун чыңдоо, аны өрнөктүү жүрүм-турум адаттарына үйрөтүү дегенди билдирет. Элдик педагогикада мурункудан калган адеп-нарктын каада-салттардын салттуу муундарга мурасталып, өсүп-өнүгүшүн да карыялардын өмүр-үлгүсү, өрнөктөрү тыгыз байланыштуу карайт.

Элдик педагогикадагы тарбиялоонун жолдоруна таянып тарбия ишинин туура чыгарып, туура баа берүү зарылчылыгы келип чыгат.

Демек, жыйынтыктоодо балдардагы жакшы жүрүм-туруштун ык, машыгуу, түрдүү адаттары калыптангандыгын аныктоонун мааниси өтө чоң. Анткени адамдын өжөнүн анын иши, айткан сөзү менен аткарган ишинин байланыш деңгээли аны

шондой эле кыргыз элинин руханий дүйнөсүнүн океанын сүзүп өткөн аял-
гаччылардын залкар педагогикалык идеяларын ээдин жан дүйнөсүн байыта турган
канчалык айландыруу азыркы мезгилдин өктөм талабы.

Адабияттар

1. Алимбеков А. Этнопедагогика. Б.1992.
2. Апышев Б. Педагогика. Б.2002.
3. Волков Г.Н., Этнопедагогика. Г. 2000.
4. Волков Г.Н. Этнопедагогика. - Чебоксары.1974.
5. Муратов Т. Кыргыз эл педагогикасы. Б. 2001.

ДК 325:314.7(575.2)(043.3)

Акаев А.А. – (ОшГУ)

Akaev A.A. – (OshSU)

ПОЗИТИВНЫЕ И НЕГАТИВНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ POSITIVE AND NEGATIVE CONSEQUENCES OF MIGRATION

Аннотация: В развитии государства миграция играет важную роль, более того, она является неотъемлемой частью рыночной экономики. Миграционные процессы характеризуются множеством спорных моментов, которые могут трактоваться одновременно положительно и отрицательно, что все это отражено в данной статье.

Annotation: In developing countries migration plays an important role, moreover, it is an integral part of the market economy. Migration processes are characterized by a variety of contentious issues that can be interpreted both positively and negatively, which is all reflected in this article.

Ключевые слова: трудовая миграция, адаптация, демографический прогноз.

Keywords: labor migration, security, new technologies, demographic forecast.

На сегодняшний день в Кыргызстане экспорт рабочей силы является самой прибыльной, ключевой отраслью экономики. За последние полгода года прибывших в республику составило 17,2 тыс. человек, число выехавших - 35 тыс. человек. Миграционный отток 18 тыс. человек[1]. С уверенностью можно сказать, что каждое четвертое домохозяйство (более 26 %) имеет хотя бы одного трудового мигранта. Многочисленные исследования, проведенные в этой области, показывают, что отток части трудовых ресурсов положительно сказывается на рынках труда, увеличивается средний уровень размера доходов беднейших слоев населения. Эмигранты за рубежом приобретают новые знания и опыт в различных сферах, которые они могут применить и в своей стране. Они осваивают новые технологии, приобщаются к новым стандартам организации производства. По возвращении к себе на родину они могут совершенствовать процесс производства и социально-экономическое развитие в целом, однако имеется и ряд негативных последствий миграции, которые далее и рассмотрим:

Негативная сторона отъезда коренного населения за рубеж выражается в следующем:

1. Уехавшие граждане производят валовой внутренний продукт в принявшем их государстве, они увеличивают национальное богатство принимающей страны. Работая за границей, эмигранты значительную часть этих средств там же и тратят.

2. Из стран региона уходит лучшая, наиболее конкурентоспособная и предприимчивая часть населения, ослабляя тем самым национальные экономики, уменьшается слой трудоспособного населения. Постоянный отток до половины мужского населения блокирует возрождение и функционирование реального производственного сектора экономики.

3. Массовый отъезд молодых людей может отрицательно повлиять на демографическую ситуацию, на внутрисемейные отношения, преэксценсивность